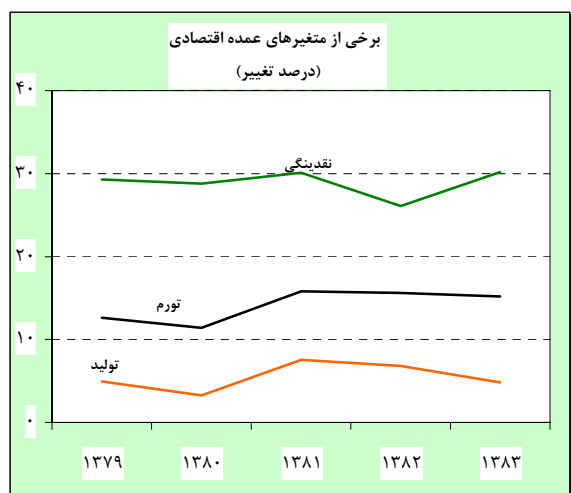

فصل چهاردهم

بانکداری و سیاستهای پولی و اعتباری

الف - سال ۱۳۸۳

بر اساس پیش‌بینی برنامه سوم توسعه، رشد نقدینگی و نرخ تورم در سال ۱۳۸۳ به ترتیب معادل ۱۳/۱ و ۱۳/۰ درصد در نظر گرفته شده بود. در این رابطه به موجب بند (ب) تبصره ۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۳، بانک مرکزی مکلف شد کل اعتبارات و تسهیلات ریالی سیستم بانکی در سال ۱۳۸۳ و نسبت اعتبارات و تسهیلات بلندمدت به کوتاه‌مدت و برنامه‌های اعتباری و

تسهیلات نظام بانکی کشور را براساس میزان سپرده‌های جاری و سرمایه‌گذاری، پس از کسر تعهدات و سپرده‌های قانونی به‌نحوی تنظیم و اجرا نماید که اهداف رشد اقتصادی و مهار تورم منظور در قانون برنامه سوم توسعه تحقق یابد.

براساس بند (پ) تبصره مذکور، افزایش سقف مانده تسهیلات (تکلیفی) بانکی در سال ۱۳۸۳، با رعایت سایر تکالیف مصرح در برنامه‌های توسعه تا ۳۰۰۰ میلیارد ریال مجاز اعلام گردید. این رقم نسبت به سال قبل ۶۰۰ میلیارد ریال کاهش داشت. از افزایش در مانده تسهیلات اخیر، سهم بخش دولتی ۲۵ و سهم بخش تعاونی و

خصوصی ۷۵ درصد می‌باشد. همچنین مقرر گردید حداقل ۶۵ درصد سهم بخشهای تعاونی و خصوصی برای اعطای تسهیلات با اهداف اشتغال‌زایی در مناطق توسعه نیافته براساس شاخص‌هایی که بنا به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و شورای عالی اشتغال به تصویب هیات وزیران خواهد رسید، بین استانها توزیع شود تا از طریق بانکهای عامل در اختیار متقاضیان قرار گیرد.

بر مبنای بند (الف) ماده ۸۴ قانون برنامه سوم توسعه، مقرر گردیده‌است افزایش در مانده تسهیلات تکلیفی طی سالهای برنامه سوم به طور متوسط سالانه ده درصد نسبت به ارقام مصوب سال ۱۳۷۸ کاهش یابد.

براساس مصوبه شورای پول و اعتبار و تصویب هیات وزیران^(۱) بانکهای دولتی مجاز گردیدند به استناد بند (ب) تبصره ۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۳ معادل ۴۵ درصد از افزایش در مانده تسهیلات بخش غیردولتی را خارج از نسبتهای مربوط به سهم بخشها، به‌صورت تسهیلات اعطا نمایند. براین اساس سهم بخشهای مختلف اقتصادی از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی به

۱- مصوبه شماره ۸۸۱۴/ت/۳۰۷۱۷-هـ مورخ ۱۳۸۳/۳/۱۲ هیات وزیران

بخش غیردولتی پس از کسر سهم مصارف آزاد، الزامات قانونی و تسهیلات از محل سپرده‌های قرض‌الحسنه برای رفع احتیاجات ضروری و اشتغال و نرخهای سود مورد انتظار تسهیلات اعطایی بانکهای دولتی در بخشهای مختلف اقتصادی در سال ۱۳۸۳ به شرح جداول زیر تغییر یافت.

نرخ سود مورد انتظار تسهیلات اعطایی بانکهای دولتی در بخشهای مختلف اقتصادی

(درصد در سال)

۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۳/۵	۱۳/۵	کشاورزی
۱۵	۱۶	صنعت و معدن
۱۵	۱۵	صندوق پس‌انداز بانک مسکن
۱۸	۱۸	مسکن (سایر)
حداقل ۲۱	حداقل ۲۱	بازرگانی، خدمات، متفرقه و ساختمان
۱۴	۱۵ ^(۱)	صادرات

۱- نرخ سود مورد انتظار تسهیلات برای بخش صادرات در ابتدای سال ۱۶ درصد تعیین شد، لیکن از مهرماه ۱۳۸۲ مجدداً یک واحد درصد کاهش یافت.

سهم بخشهای مختلف اقتصادی از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکهای دولتی به بخش غیردولتی (مصوب)

(درصد در سال)

۱۳۸۳		
سهم ۵۵٪	سهم ۱۰٪	بخش اقتصادی
۲۵/۰	۲۵/۰	کشاورزی(۱)
۱۷/۶	۳۲/۰	صنعت و معدن
۱۵/۴	۲۸/۰	مسکن و ساختمان
۶/۱	۱۱/۰	صادرات
۲/۲	۴/۰	بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه
۳۳/۷	۰/۰	مصارف آزاد

۱- سهم بخش کشاورزی براساس قانون برنامه سوم تعیین گردیده است.

مهمترین سیاستهای اتخاذ شده بخش پولی در آخرین سال اجرای قانون برنامه سوم، کاهش مجدد نرخ سود مورد انتظار تسهیلات بانکی، افزایش سهم مصارف آزاد بانکها در اعطای تسهیلات بانکی و انتشار جدید اوراق مشارکت بانک مرکزی و تمدید اوراق موجود با هدف کنترل نقدینگی بود.

عملکرد سیستم بانکی(۱)

در سال ۱۳۸۳ داراییها و بدهیهای سیستم بانکی با رشدی معادل ۳۲/۸ درصد به رقم ۱۷۸۷۳۰۰/۵ میلیارد ریال رسید. داراییهای خارجی با رشدی معادل ۱۰۱/۶ درصد، مهمترین عامل افزایش داراییها بود. در سمت بدهیهای سیستم بانکی نیز نقدینگی با ۳۰/۲ درصد رشد، بیشترین افزایش را در میان اقلام بدهی داشت.

اقلام عمده داراییها و بدهیهای سیستم بانکی(۱)

(میلیارد ریال)

درصد تغییر		مانده در پایان سال		
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۱	
۳۲/۸	۲۸/۱	۱۷۸۷۳۰۰/۵	۱۳۴۵۵۲۵/۹	۱۰۵۰۶۸۶/۷
۱۰۱/۶	۲۴/۵	۵۹۲۶۴۶/۹	۲۹۴۰۰۹/۱	۲۳۶۰۷۳/۷
۳۹/۷	۲۲/۰	۲۹۹۶۷۷/۹	۲۱۴۴۹۸/۳	۱۷۵۸۵۴/۷
۲۶۵/۷	۳۱/۸	۲۸۹۳۶۵/۲	۷۹۱۲۶/۶	۶۰۰۳۸/۹
⊖	۱۱۳/۳	۳۶۰۳/۸	۳۸۴/۲	۱۸۰/۱
۶/۳	۷/۶	۲۳۵۹۴۰/۹	۲۲۱۹۰۰/۶	۲۰۶۲۱۶/۹
۳۷/۶	۳۹/۱	۶۲۵۷۱۴/۹	۴۵۴۷۹۹/۸	۳۲۷۰۷۲/۹
-۱۱/۲	۳۳/۲	۳۳۲۹۹۷/۸	۳۷۴۸۱۶/۴	۲۸۱۳۳۳/۲
۳۲/۸	۲۸/۱	۱۷۸۷۳۰۰/۵	۱۳۴۵۵۲۵/۹	۱۰۵۰۶۸۶/۷
۳۰/۲	۲۶/۱	۶۸۵۶۹۷/۵	۵۲۶۵۹۶/۴	۴۱۷۵۲۴/۰
۱۴/۲	۲۳/۵	۹۷۷۷۳/۴	۸۵۵۸۳/۱	۶۹۳۲/۱
۶۶/۵	۳۲/۴	۳۸۵۹۱۹/۷	۲۳۱۷۵۹/۴	۱۷۵۰۳۸/۹
۲۰/۷	۲/۱	۱۱۶۳۹۸/۵	۹۶۴۵۵/۷	۹۴۴۶۷/۲
۹۸/۴	۶۶/۵	۲۶۵۸۸۲/۹	۱۳۳۹۹۱/۸	۸۰۴۶۳/۷
۱۷۷/۳	⊖	۳۶۳۸/۳	۱۳۱۱/۹	۱۰۸/۰
۲۳/۲	۲۹/۰	۶۱۷۹۰۹/۹	۵۰۱۵۸۷/۰	۳۸۸۸۰۲/۷

۱- ارقام سیستم بانکی از فروردین ۱۳۸۱ براساس یکسان سازی نرخ ارز مورد تجدید ارزیابی قرار گرفته است.
 ۲- از شهریور ۱۳۸۱ شامل بانکهای غیردولتی کارآفرین، سامان، اقتصاد نوین، پارسبان و موسسه اعتباری غیربانکی توسعه می‌باشد.
 ۳- شامل حساب سرمایه سیستم بانکی، پیش پرداخت اعتبارات اسنادی بخش دولتی و ودیعه ثبت سفارش کالاهای بخش غیردولتی می‌باشد.

۱- شامل بانک مرکزی و بانکهای تجاری و تخصصی دولتی، بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی می‌باشد.

سیستم بانکی و بخش خارجی

در سال ۱۳۸۳ خالص داراییهای خارجی سیستم بانکی از رشدی معادل ۲۳۲/۱ درصد (۱۴۴۴۷۷/۵ میلیارد ریال) برخوردار گردید و به رقم ۲۰۶۷۲۷/۲ میلیارد ریال رسید. این میزان تغییر در نتیجه ۶۵۲۳۶/۸ میلیارد ریال افزایش در خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی و ۷۹۲۴۰/۷ میلیارد ریال افزایش در خالص داراییهای خارجی بانکها و موسسات اعتباری غیر بانکی بوده است. مهمترین عامل رشد خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی، افزایش در موجودی ارزی بانک مرکزی در نتیجه خرید ارز دولت به منظور تامین منابع ریالی بودجه کل کشور بوده است.

سیستم بانکی و بخش دولتی

در سال ۱۳۸۳ خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی با ۱۸۵۰ میلیارد ریال افزایش به ۱۳۸۱۶۷/۵ میلیارد ریال رسید. طی دوره مورد بررسی بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی ۲/۷ درصد کاهش یافت. این کاهش ناشی از ۴/۴ درصد کاهش در بدهی دولت و ۸/۱ درصد افزایش در بدهی شرکتها و موسسات دولتی بود.

از کل بدهی دولت به بانک مرکزی ۳۲/۱ درصد، معادل ۳۵۹۵۵/۷ میلیارد ریال، مربوط به کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی می باشد که در مقایسه با سال قبل با افزایشی معادل ۱۲۰۰/۳ میلیارد ریال روبرو بوده است. با اتمام اعتبار آیین نامه مصوب هیات وزیران در مورد مابه التفاوتهای معاف ناشی از یکسان سازی نرخ ارز در سال ۱۳۷۲، در پایان سال ۱۳۸۱ هیچگونه برداشتی از حساب مربوطه بابت پرونده های مشمول معافیت صورت

تغییر در خالص مانده بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی

(میلیارد ریال)

۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۸۵۰/۰	-۵۷۸/۳	بخش دولتی
-۱۱۹۸۲/۶	-۲۰۹۶/۰	بانک مرکزی (۱)
۱۳۹۱۸/۳	۲۱۵۷/۵	بانکهای تجاری و تخصصی بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی
-۸۵/۷	-۶۳۹/۸	دولت
-۶۴۵۲/۵	-۴۶۷/۷	بانک مرکزی (۲)
-۱۳۴۷۰/۷	۶۵۶/۲	بانکهای تجاری و تخصصی بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی (۳)
۷۱۰۳/۹	-۴۸۴/۳	شرکتها و موسسات دولتی
-۸۵/۷	-۶۳۹/۶	بانک مرکزی
۸۳۰۲/۵	-۱۱۰/۶	بانکهای تجاری و تخصصی (۴) بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی
۱۴۸۸/۱	-۲۷۵۲/۲	
۶۸۱۴/۴	۲۶۴۱/۸	
۰/۰	-۰/۲	

- ۱- برای خالص کردن، پیش پرداخت اعتبارات اسنادی بخش دولتی از بدهی بخش دولتی کسر نگردیده است.
- ۲- شامل کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی می باشد.
- ۳- صرفاً شامل موجودی اوراق مشارکت بخش دولتی می باشد.
- ۴- شامل بدهی بابت مابه التفاوت نرخ ارز می باشد.

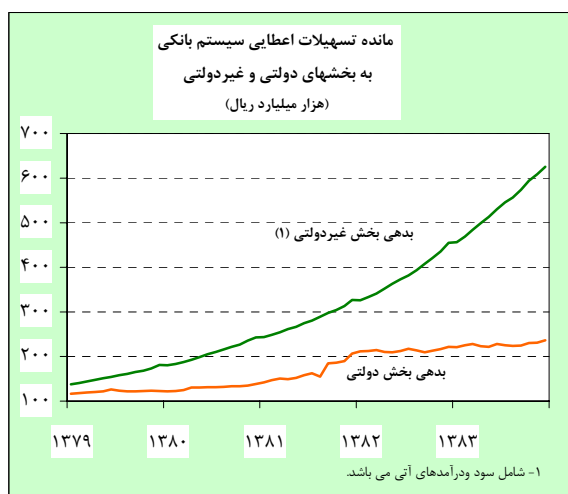
نگرفت. لیکن در سال ۱۳۸۲ مجدداً آیین نامه فوق به تصویب رسید و براساس آن برداشت از حساب مزبور صورت پذیرفت. این امر منجر به افزایش در کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی گردید. سپرده های بخش دولتی نزد بانک مرکزی طی این دوره ۱۴/۳ درصد افزایش یافت که نتیجه ۱۶/۲ درصد رشد در سپرده های دولت و ۰/۷ درصد رشد در سپرده های شرکتها و موسسات دولتی بود.

در سال مورد بررسی بدهی دولت به بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی با ۴۲/۱ درصد رشد به ۳۶۷۹۳/۷ میلیارد ریال رسید که بیانگر ۱۰۹۰۴/۴ میلیارد ریال افزایش است. از این افزایش ۱۸۱۳/۰ میلیارد ریال بابت افزایش سود سالهای آینده به تعهد دولت و معادل ۸۰۱۵/۷ میلیارد ریال از آن ناشی از افزایش در موجودی اوراق مشارکت بخش دولتی^(۱) بوده است. طبق قانون بانکها موظف به بازخرید اوراق مشارکت بخش دولتی قبل از سررسید و به هنگام مراجعه دارندگان آن می باشند. در این سال بخشی از منابع شبکه بانکی کشور به اعطای تسهیلات در قالب تبصره های قانون بودجه اختصاص یافت.

۱- شامل اوراق مشارکت بانک مرکزی نیز می باشد.

تغییر در مانده			بخش	موضوع فعالیت
عملکرد	مصوب	سقف بودجه		
۷۵/۷	۱۰۶	۲۰۲		تسهیلات با اهداف اجتماعی و فرهنگی
۱۰	۱۰	۱۰	غیردولتی	قرض الحسنه ازدواج
.	۶	۱۰۰	غیردولتی	قرض الحسنه کمک هزینه تحصیلی به دانشجویان
.	.	.	دولتی	تامین کالاهای اساسی
.	.	۲	غیردولتی	واگذاری سهام به ایثارگران
۶۵/۷	۹۰	۹۰	دولتی	رفع حواجی بازنشستگان
.	.	.	دولتی	تکمیل خوابگاههای دانشجویی
۴۵۵/۳	۶۴۱/۸	۱۶۷۰		تسهیلات با اهداف اشتغالزایی
۱۹۸/۷	۳۳۵	۷۲۳	غیردولتی	استانی
۴۳/۰	۴۸/۷	۲۵۰	غیردولتی	اعتبار متمرکز
.	۰/۵	۱۰۰	غیردولتی	ملی - موضوع بند (پ) تبصره ۳
۰/۱	۰/۱	۲۷	غیردولتی	اجرای طرح تولید نان صنعتی حجیم ارزان قیمت
۱۲۷/۱	۱۶۶/۸	۳۰۰	غیردولتی	حوادث غیر مترقبه
۸۶	۸۶	۱۷۰	غیردولتی	بهسازی و نوسازی اماکن دامی
.	.	۵۰	غیردولتی	بهسازی و نوسازی نانوایی‌های موجود
۰/۴	۴/۷	۵۰	غیردولتی	ایجاد مجتمع‌های قالی‌بافی
۱۶	۳۱	۸۸		تسهیلات با اهداف ارائه خدمات تنظیم بازار
۱۶	۳۱	۸۸	غیردولتی	اجرای بند (ر) تبصره ۳
۲۲۱/۱	۲۲۸/۴	۱۰۴۰		تسهیلات با اهداف تولیدی و زیربنایی
۱۲۷/۶	۱۲۷/۶	۶۶۰	دولتی	طرحهای زیربنایی دولتی
۷/۴	۸/۹	۷۰	غیردولتی	توسعه فضاهای آموزشی، فرهنگی
۷۶/۱	۸۱/۹	۲۳۵	غیردولتی	طرحهای تولیدی و خدماتی و زیربنایی حائز اولویت و ارتقای کیفیت
۱۰	۱۰	۷۵	غیردولتی	لوله‌کشی گاز و فاضلاب داخل منازل
۷۶۸/۱	۱۰۰۷/۲	۳۰۰۰		جمع
۱۹۳/۳	۲۱۷/۶	۷۵۰		دولتی
۵۷۴/۸	۷۸۹/۶	۲۲۵۰		غیردولتی

بانکها و بخش غیردولتی

بررسی عملکرد اعتباری بانکها در سال ۱۳۸۳ بیانگر افزایش تسهیلات اعطایی^(۱) بانکها به بخش غیردولتی بدون احتساب سود و درآمد سالهای آتی به میزان ۱۴۷۹۲۶۷/۷ میلیارد ریال (۳۸/۱ درصد) می باشد. در این سال سهم تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیردولتی معادل ۸۵/۴ درصد از کل تسهیلات اعطایی آنها بوده که بیانگر سهم قابل ملاحظه این بخش می باشد^(۲). بخشی از این تسهیلات در قالب تسهیلات تکلیفی اعطا شده است. براساس آیین‌نامه اجرایی تبصره ۳، میزان مصوب تغییر در مانده تسهیلات تکلیفی بانکها به بخش غیردولتی ۷۸۹/۶ میلیارد ریال و عملکرد آن در این سال ۵۷۴/۸ میلیارد ریال بوده است.

در سال مورد بررسی مانده تسهیلات اعطایی بانکهای تجاری و تخصصی دولتی به بخش غیردولتی بدون احتساب سود و درآمد سالهای آتی به ترتیب معادل ۳۴/۵ و ۲۸/۲ درصد افزایش یافت. در این سال مانده تسهیلات اعطایی بانکهای غیردولتی و

۱- شامل مطالبات سررسید گذشته و معوق نیز می شود.

۲- تسهیلات اعطایی به بخشهای دولتی و غیردولتی بدون سود و درآمد سالهای آتی می باشد.

مؤسسات اعتباری غیربانکی با رشد چشمگیری معادل ۱۸۸/۸ درصد به ۳۶۷۸۲/۸ میلیارد ریال رسید. بر این اساس سهم بانکهای غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی از کل تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیردولتی از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار گردیده و از ۳/۳ درصد در پایان سال ۱۳۸۲ به ۶/۹ درصد در پایان سال ۱۳۸۳ افزایش یافت.

تسهیلات اعطایی بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی (۱) (میلیارد ریال)

مانده در پایان سال	درصد تغییر		سهم (درصد)
	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
بانکهای تجاری	۲۸۶۳۳۹/۰	۳۸۵۰۶۹/۰	۲۰۳۵۰۵/۱
بانکهای تخصصی	۸۹۱۴۸/۸	۱۱۴۲۹۸/۶	۷۰۶۷۹/۳
بانکهای غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی	۱۲۷۳۵/۹	۳۶۷۸۲/۸	۳۳۹۳/۶
کل بانکها	۳۸۸۲۲۳/۷	۵۳۶۱۵۰/۴	۲۷۷۵۷۸/۰

۱- بدون سود و درآمد سالهای آتی می‌باشد.

طی سال ۱۳۸۳ با توجه به مصوبه هیات وزیران مبنی بر آزادسازی ۴۵ درصد از مصارف بانکی، تسهیلات اعطایی بانکهای دولتی به بخش غیردولتی به گونه‌ای توزیع گردید که سهم بخشهای صنعت و معدن، بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه فراتر از میزان مصوب بوده و بخشی از مصارف آزاد بانکها را نیز به خود اختصاص دادند. سایر بخشها کمتر از میزان مصوب تسهیلات دریافت نموده‌اند.

سهم بخشهای اقتصادی از افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی (۱) (درصد)

۱۳۸۳		۱۳۸۲	
عملکرد		عملکرد	
بانکهای غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی	بانکهای دولتی	بانکهای غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی	بانکهای دولتی
۰/۱	۱۶/۷	۰	۱۳/۱
۳۵/۶	۳۷/۰	۳۰/۱	۳۷/۷
۲۹/۸	۱۶/۸	۴۱/۶	۱۹/۴
۰/۹	۳/۰	۰	۲/۰
۳۳/۶	۲۶/۵	۲۸/۳	۲۷/۸
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

۱- بدون سود و درآمد سالهای آتی می‌باشد. ۲- شامل افزایش در مانده تسهیلات قرض الحسنه اعطایی به بخش غیردولتی نمی‌باشد.

مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی از بخش غیردولتی (درصد)

سهم در کل مطالبات از بخش غیردولتی (پایان سال)		
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱
۶/۰	۵/۸	۵/۶
۸/۹	۶/۴	۷/۹
۲/۷	۱/۶	۲/۰
۶/۴	۵/۸	۶/۲

در سال مورد بررسی مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی از بخش غیردولتی نسبت به سال قبل ۵۳/۲ درصد افزایش یافت که در مقایسه با سال قبل رشد بیشتری را نشان می‌دهد. این متغیر در بانکهای تجاری ۴۰/۰ درصد، در بانکهای تخصصی ۷۴/۶ درصد و در بانکهای غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی ۳۷۴/۶ درصد افزایش داشته است. سهم مطالبات سررسید گذشته و معوق بخش غیردولتی در کل مطالبات بانکها از این بخش نیز ۶/۴ درصد می‌باشد که نسبت به سال قبل افزایش نشان می‌دهد.

بررسی ترکیب مانده تسهیلات اعطایی بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در قالب عقود اسلامی در سال ۱۳۸۳ نشان می‌دهد که بخش عمده این تسهیلات، به میزان ۵۲/۶ درصد، در قالب فروش اقساطی اعطا شده است.

(درصد) ترکیب مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری غیر بانکی به بخش غیردولتی به تفکیک عقود (۱)

بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی		بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی		بانکهای تخصصی		بانکهای تجاری		
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۵۲/۶	۵۲/۸	۴۰/۴	۲۹/۷	۶۲/۱	۶۵/۵	۵۰/۸	۴۹/۵	فروش اقساطی
۶/۲	۶/۲	۸/۴	۴/۹	۲/۶	۲/۹	۷/۲	۷/۵	مضاربه
۱۰/۳	۱۰/۹	۴/۲	۳/۸	۱۱/۳	۱۰/۹	۱۰/۶	۱۱/۳	مشارکت مدنی
۴/۸	۶/۰	-۰/۲	۰/۱	۲/۹	۳/۰	۶/۰	۷/۴	قرض الحسنه
۳/۲	۲/۷	۲۴/۶	۳۸/۳	۲/۲	۲/۷	۱/۱	۰/۸	اجاره به شرط تملیک
۵/۸	۶/۱	۳/۵	۴/۷	۳/۷	۳/۹	۶/۸	۷/۰	معاملات سلف
۲/۴	۱/۶	۱/۹	۲/۰	۳/۳	۲/۵	۲/۱	۱/۳	مشارکت حقوقی
۱/۰	-۰/۹	-۰/۷	۱/۲	۰/۸	۱/۰	۱/۰	۰/۸	سرمایه گذاری مستقیم
۶/۸	۶/۴	۱۴/۰	۱۲/۹	۱/۴	-۰/۸	۷/۸	۸/۱	جعاله
۶/۹	۶/۴	۲/۱	۲/۴	۹/۷	۶/۸	۶/۶	۶/۳	سایر (۲)
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

۱- شامل سود و درآمد سالهای آتی می باشد. ۲- شامل آمار خرید دین و مطالبات سررسید گذشته و معوق و اموال موضوع معاملات می باشد.

نقدینگی

در سال ۱۳۸۳ نقدینگی از رشدی معادل ۳۰/۲ درصد برخوردار گردید که فراتر از هدف برنامه بود و در مقایسه با رشد نقدینگی در سال گذشته (۲۶/۱ درصد)، افزایش نشان می دهد. در این سال پایه پولی عمدتاً در اثر افزایش خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی ۱۷/۵ درصد رشد داشت که نسبت به رشد سال گذشته افزایش نشان می دهد؛ لیکن ضریب فزاینده نقدینگی با کاهش رشد نسبت به سال قبل، ۱۰/۹ درصد رشد کرد و به ۴/۵۳۵ رسید.

نقدینگی برحسب عوامل تعیین کننده آن

درصد تغییر		مانده در پایان سال			
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۱۷/۵	۷/۶	۱۵۱۲۰۰/۰	۱۲۸۱۷۱۰/۹	۱۱۹۶۱۵/۹	پایه پولی (میلیارد ریال)
۱۰/۹	۱۷/۲	۴/۵۳۵	۴/۰۹۱	۳/۴۹۱	ضریب فزاینده نقدینگی
۳۰/۲	۲۶/۱	۶۸۵۶۹۷/۵	۵۲۶۵۹۶/۴	۴۱۷۵۲۴/۰	نقدینگی (میلیارد ریال)

سهام عوامل موثر در رشد نقدینگی (درصد)

۱۳۸۳	۱۳۸۲	▲۱۳۸۱	
۲۸/۱	۲۶/۵	۲۳/۰	بدهی بخش غیردولتی به بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی (۱)
۰/۱	-۰/۸	۱۱/۱	خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی دولت
-۱/۲	-۰/۱	۸۳	شرکتها و موسسات دولتی (۱) کسر می شود:
۱۳	-۰/۷	۲۳	پیش پرداخت اعتبارات اسنادی بخش دولتی
۰/۰	۰/۰	-۰/۵	خالص داراییهای خارجی سیستم بانکی
۲۷/۴	۰/۳	۱۵/۹	خالص سایر
-۲۵/۴	۰/۱	-۱۹/۹	نقدینگی
۳۰/۲	۲۶/۱	۳۰/۱	

۱- بدون سود و درآمد سالهای آتی می باشد.

بررسی عوامل موثر بر رشد نقدینگی در سال ۱۳۸۳ نشان دهنده سهم بالای مطالبات از بخش غیردولتی (۲۸/۱ واحد درصد) در رشد نقدینگی است. خالص داراییهای خارجی سیستم بانکی طی این دوره اثر مثبتی معادل ۲۷/۴ واحد درصد در رشد نقدینگی داشت. در بین عوامل تشکیل دهنده خالص داراییهای داخلی نیز خالص مطالبات از بخش دولتی، سهمی فزاینده معادل ۰/۱ واحد درصد و خالص سایر عوامل سهمی کاهنده معادل ۲۵/۴ واحد درصد در رشد نقدینگی داشته است.

پایه پولی

در سال ۱۳۸۳ پایه پولی از رشدی معادل ۱۷/۵ درصد برخوردار شد و به ۱۵۱۲۰۰ میلیارد ریال رسید. مهمترین عامل افزایش پایه پولی در سال مذکور خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی با سهمی معادل ۵۰/۷ واحد درصد بود. از طرف دیگر کاهش خالص سایر عوامل، به میزان ۲۲/۳ واحد درصد، بیشترین سهم را در کاهش پایه پولی داشت. علت عمده کاهش خالص سایر عوامل، افزایش ذخیره تسعیر داراییها و بدهیهای ارزی^(۱) بانک مرکزی و انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی بود. در دوره

۱- از این حساب برای ثبت خالص افزایش داراییها و بدهیهای ارزی در اثر تغییر نرخ ارز استفاده می شود.

(درصد)

عوامل موثر بر ضریب فزاینده نقدینگی

سهم هر یک از اجزا در تغییرات ضریب در سال ۱۳۸۳	۱۳۸۳	▲۱۳۸۲	▲۱۳۸۱	
۰/۰۹۳	۰/۰۷۰	۰/۰۷۹	۰/۰۹۱	نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها
۰/۱۱۶	۰/۱۴۸	۰/۱۵۷	۰/۱۶۳	نسبت سپرده‌های قانونی به کل سپرده‌ها
۰/۲۳۵	۰/۰۱۸	۰/۰۲۸	۰/۰۵۸	نسبت ذخایر اضافی به کل سپرده‌ها
۰/۴۴۴	۴/۵۳۵	۴/۰۹۱	۳/۴۹۱	ضریب فزاینده نقدینگی (۱)

۱- عدد ضریب فزاینده در سال ۱۳۸۲ متناسب با اصلاح پایه پولی تغییر یافته است.

ترکیب نقدینگی

ترکیب نقدینگی در سال ۱۳۸۳ حاکی از کاهش سهم پول از ۴۱/۳ درصد در پایان سال ۱۳۸۲ به ۳۶/۸ درصد در پایان سال ۱۳۸۳ می‌باشد. در مقابل سهم شبه پول با افزایش نسبت به سال قبل به ۶۳/۲ درصد رسید.

نقدینگی بر حسب پول و شبه پول

(میلیارد ریال)

سهم (درصد)	درصد تغییر		مانده در پایان سال					
	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱			
	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱			
	۳۶/۸	۴۱/۳	۱۶/۲	۱۹/۰	۲۵۲۶۴۵/۴	۲۱۷۳۵۶/۸	۱۸۲۶۵۲/۷	پول
	۶/۵	۷/۴	۱۵/۶	۱۱/۴	۴۴۷۷۲/۰	۳۸۷۳۲/۵	۳۴۷۸۰/۱	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
	۳۰/۳	۳۲/۹	۱۶/۴	۲۰/۸	۲۰۷۸۷۳/۴	۱۷۸۶۲۴/۳	۱۴۷۸۷۲/۶	سپرده‌های دیداری
	۶۳/۲	۵۸/۷	۴۰/۰	۳۱/۷	۴۳۳۰۵۲/۱	۳۰۹۲۳۹/۶	۲۳۴۸۷۱/۳	شبه پول
	۱۰/۲	۸/۷	۵۲/۷	۱۹/۹	۶۹۸۰۶/۲	۴۵۷۰۶/۰	۳۸۱۰۸/۰	سپرده‌های قرض الحسنه پس انداز
	۵۰/۹	۴۷/۸	۳۸/۷	۳۵/۴	۳۴۹۱۴۹/۳	۲۵۱۷۳۸/۲	۱۸۵۸۶۲/۴	سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار
	۲/۱	۲/۲	۱۹/۵	۸/۲	۱۴۰۹۶/۶	۱۱۷۹۵/۴	۱۰۹۰۰/۹	سپرده‌های متفرقه
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۳۰/۲	۲۶/۱	۶۸۵۶۹۷/۵	۵۲۶۵۹۶/۴	۴۱۷۵۲۴/۰	نقدینگی

طی این سال سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی با افزایشی معادل ۳۱/۴ درصد به ۶۴۰۹۲۵/۵ میلیارد ریال بالغ گردید که از این میزان ۴۳۳۰۵۲/۱ میلیارد ریال در قالب سپرده‌های غیردیداری بوده است.

پول

در سال ۱۳۸۳ حجم پول با ۱۶/۲ درصد رشد به ۲۵۲۶۴۵/۴ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با سال قبل (۱۹/۰ درصد) از رشد کمتری برخوردار بوده است. سهم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص در ترکیب پول با اندکی کاهش از ۱۷/۸ درصد در سال قبل به ۱۶/۲ درصد رسید. یکی از علل کاهش سهم اسکناس و مسکوک در پول طی سالهای اخیر را می‌توان استفاده گسترده از چکهای بانکی (به عنوان یکی از اجزای حسابهای دیداری) به جای اسکناس و مسکوک جستجو نمود. انتشار حجم ناچیز اسکناس بیست هزار ریالی در اواخر سال ۱۳۸۲ منجر به تغییر قابل توجهی در سهم اسکناس و مسکوک در ترکیب پول نگردید؛ لیکن همزمان با افزایش انتشار اسکناس‌های مزبور، روند نزولی نسبت اسکناس و مسکوک به پول در سال ۱۳۸۲ در مقایسه با سال قبل از آن متوقف گردید. در این سال حجم اسکناس و مسکوک منتشر شده با رشدی معادل ۱۴/۱ درصد به ۴۸۸۹۳/۵ میلیارد ریال رسید که از این مبلغ ۹۱/۶ درصد در دست اشخاص، ۷/۶ درصد نزد بانکها و موسسات اعتباری غیربانکی و ۰/۸ درصد باقیمانده نزد بانک مرکزی بوده است.

ترکیب پول

(درصد)

پایان سال			
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۱۷/۷	۱۷/۸	۱۹/۰	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۸۲/۳	۸۲/۲	۸۱/۰	سپرده‌های دیداری

شبه پول

(درصد)

ترکیب شبه پول

پایان سال			
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۱۶/۱	۱۴/۸	۱۶/۲	سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز
۸۰/۶	۸۱/۴	۷۹/۲	سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار
۳۶/۱	۳۸/۰	۳۷/۳	کوتاه‌مدت
۰/۸	۰/۷	۰/۴	کوتاه‌مدت ویژه
۴۳/۷	۴۲/۷	۴۱/۵	بلندمدت
۳/۳	۳/۸	۴/۶	سپرده‌های متفرقه (۱)

۱- شامل پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی، سپرده ضمانتنامه‌ها، پیش‌پرداخت بابت معاملات و وجوه صندوق بازنشستگی و پس‌انداز کارکنان بانکها می‌باشد.

در سال مورد بررسی شبه پول با رشدی معادل ۴۰/۰ درصد به ۲۳۳۰۵۲/۱ میلیارد ریال رسید که رشد آن در مقایسه با سال قبل افزایش نشان می‌دهد. افزایش اعتماد عمومی به بانکها و منطقی شدن نرخهای سود بانکی در قیاس با سایر فرصتهای سرمایه‌گذاری، همزمان با کاهش تورم و افزایش میل به پس‌انداز در مردم در افزایش شبه‌پول موثر بوده است. در بین اجزای شبه‌پول سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه در مقایسه با سال قبل افزایش ولی سهم سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار و متفرقه نسبت به سال قبل کاهش یافت.

نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های

(درصد در سال) سرمایه‌گذاری مدت‌دار (۱)

۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۷	۷	۷	کوتاه مدت
۹	۹	۹	کوتاه مدت ویژه
			بلندمدت:
۱۳	۱۳	۱۳	یک‌ساله
۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	دو‌ساله
۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	سه‌ساله
۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	چهارساله
۱۷	۱۷	۱۷	پنج‌ساله

۱- براساس موافقت شورای پول و اعتبار نرخ سود سپرده‌های کوتاه‌مدت، کوتاه‌مدت ویژه و یک‌ساله تودیع شده نزد بانک مسکن نسبت به سایر بانکهای دولتی یک واحد درصد بیشتر است.

در سال ۱۳۸۳ نرخهای سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار در بانکهای دولتی نسبت به سال قبل بدون تغییر باقی ماند. بررسی ترکیب سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت نشان می‌دهد که همچون سالهای گذشته سپرده‌های پنج‌ساله عمده‌ترین بخش از سپرده‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. این امر به دلیل منطقی‌تر بودن نرخ سود این سپرده‌ها می‌باشد. شایان ذکر است طی دو سال اخیر از سهم سپرده‌های پنج‌ساله در کل سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت کاسته شده و عمدتاً به سهم سپرده‌های دو ساله افزوده شده است.

منابع و مصارف بانکهای تجاری

در دوره مورد بررسی حجم سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانکهای تجاری به میزان ۲۳/۲ درصد، معادل ۹۴۵۸۲/۰ میلیارد ریال، افزایش یافت. از این میزان افزایش ۲۵/۲ درصد مربوط به سپرده‌های دیداری و ۷۴/۸ درصد مربوط به سپرده‌های غیردیداری می‌باشد. طی این سال منابع مسدود بانکهای تجاری عمدتاً بابت تودیع سپرده قانونی معادل ۱۰۷۶۷/۸ میلیارد ریال افزایش یافت. همچنین حساب سرمایه بانکهای تجاری ۲۲۱۳۱/۴ میلیارد ریال افزایش و سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی ۲۸۱/۴ میلیارد ریال کاهش نشان داد. از محل منابع مذکور، ۹۸۸۹۷/۸ میلیارد ریال به بدهی بخش غیردولتی و ۹۰۵۸/۲ میلیارد ریال به بدهی بخش دولتی افزوده شد. بدین ترتیب در این سال مازاد منابع بانکهای تجاری نسبت به سال قبل ۳۲۹۱/۸ میلیارد ریال کاهش یافت.

منابع و مصارف بانکهای تخصصی

ترکیب سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت (۱)

(درصد)

پایان سال			
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۱۲/۷	۱۱/۱	۱۱/۸	یک‌ساله
۱۵/۱	۱۰/۹	۶/۰	دو‌ساله
۴/۶	۴/۹	۴/۴	سه‌ساله
۱/۰	۱/۶	۰/۷	چهارساله
۶۶/۶	۷۱/۵	۷۷/۱	پنج‌ساله

۱- از سال ۱۳۷۸ شامل آمار مؤسسات اعتباری غیر بانکی می‌باشد.

در سال ۱۳۸۳ حجم سپرده‌های بخش غیردولتی نزد بانکهای تخصصی ۳۰۴۳۹/۹ میلیارد ریال افزایش یافت. از این میزان افزایش، ۱۰/۷ درصد مربوط به افزایش در سپرده‌های دیداری و ۸۹/۳ درصد مربوط به افزایش در سپرده‌های غیردیداری بوده است. منابع مسدود عمدتاً به دلیل تودیع سپرده قانونی نزد بانک مرکزی به میزان ۲۴۸۹/۷ میلیارد ریال

افزایش یافت. در این سال منابع آزاد از محل سپرده‌های بخش غیردولتی در بانکهای تخصصی معادل ۲۷۹۵۰/۲ میلیارد ریال افزایش نشان داد که با در نظر گرفتن سایر منابع، کل منابع آزاد اعتباری بانکهای تخصصی معادل ۲۵۷۹۵/۴ میلیارد ریال افزایش یافت. از این محل بدهی بخشهای غیردولتی و دولتی به ترتیب معادل ۲۵۱۴۹/۸ و ۶۴۵/۶ میلیارد ریال افزایش یافت.

تحولات سیستم بانکی

اهم فعالیتهای انجام شده در سال ۱۳۸۳ را می توان در قالب موارد زیر طبقه‌بندی نمود:

- الف- فعالیت بانکها، نحوه کنترل ریسک در بانکها و چگونگی نظارت بانک مرکزی بر آنها:
- ۱- بررسی فعالیت شرکتهای لیزینگ،
 - ۲- بررسی حجم تسهیلات اعطایی به شرکتهای خودروسازی، پتروشیمی و فولاد در بانکها.
- ب- اصلاح و بازنگری در قوانین و مقررات موجود:
- ۱- تغییر در نحوه محاسبه کارمزد قرض‌الحسنه اعطایی بانکها،
 - ۲- حذف قید نوساز و دست اول بودن واحد مسکونی از تبصره ذیل ماده ۲ دستورالعمل اجرایی فروش اقساطی مسکن و بند ب ماده ۴ دستور العمل اجرایی اجاره به شرط تملیک،
 - ۳- ممنوع کردن بانکها از اعطای تسهیلات بابت خرید سهام،
 - ۴- افزایش مبلغ تسهیلات جعاله به منظور مرمت و بازسازی واحدهای دارای ارزش ملی، فرهنگی و معماری.
- ج- اعطای مجوز:
- ۱- صدور مجوز افتتاح شعبه بانک تجاری ایران و اروپا در منطقه آزاد کیش،
 - ۲- صدور موافقت اصولی ایجاد شعبه بانک استاندارد چارترد در منطقه آزاد کیش
 - ۳- صدور مجوز افزایش سرمایه برای شرکتهای سرمایه‌گذاری متعلق به بانکها.

واحدها و کارکنان شبکه بانکی

در سال ۱۳۸۳ تعداد واحدهای بانکی اعم از شعبه، باجه و نمایندگی در داخل و خارج از کشور با ۱/۰ درصد رشد به رقم ۱۷۲۰۱ واحد رسید. در بین کلیه بانکها، بانکهای صادرات و ملی ایران به ترتیب با سهم‌هایی معادل ۱۹/۷ و ۱۹/۰ درصد بیشترین سهم از واحدهای بانکی داخل کشور را به خود اختصاص دادند.

در سال مورد بررسی تعداد کارکنان شبکه بانکی کشور ۰/۳ درصد رشد داشته و به ۱۶۸۹۷۳ نفر رسید. تعداد

پراکندگی واحدهای بانکی			
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
۱۷۱۴۵	۱۶۹۸۰	۱۶۶۱۵	داخل کشور
۱۴۲۴۲	۱۴۱۶۴	۱۳۹۱۱	بانکهای تجاری
۲۷۷۴	۲۷۴۲	۲۶۶۳	بانکهای تخصصی
۱۲۹	۷۴	۴۱	بانکهای غیردولتی
۵۶	۵۲	۵۶	خارج کشور
۲۱	۲۰	۱۹	ملی ایران
۲۴	۲۲	۲۵	صادرات ایران
۳	۲	۳	تجارت
۵	۵	۵	ملت
۳	۳	۴	سپه
۱۷۲۰۱	۱۷۰۳۲	۱۶۶۷۱	جمع

کارکنان بانکهای تجاری طی این دوره ۰/۲ درصد و بانکهای تخصصی ۰/۱ درصد کاهش یافت. در این سال متوسط تعداد کارکنان در هر واحد بانکی ۹/۹ نفر بود. همچنین نسبت جمعیت به هر واحد بانکی (داخل کشور) به ۳۹۴۶/۱ نفر رسید.

طبقه‌بندی کارکنان شبکه بانکی کشور از نظر سطوح مختلف تحصیلی در سال مورد بررسی نشان می‌دهد که سهم کارکنان مقاطع کارشناسی و بالاتر رو به افزایش و در مقابل سهم کارکنان زیردیپلم رو به کاهش بوده است. در این میان دارندگان مدارج تحصیلی کاردانی و دیپلم بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. درحالی‌که در بانکهای غیردولتی ۷۱/۲ درصد کارکنان دارای مدارج تحصیلی کارشناسی و بالاتر هستند، در بانکهای تجاری و تخصصی دولتی این نسبت به ترتیب ۱۹/۸ و ۲۲/۰ درصد می‌باشد.

طبقه بندی کارکنان شبکه بانکی برحسب مدارج تحصیلی

۱۳۸۳		۱۳۸۲		۱۳۸۱		
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۰۰/۰	۱۴۵۵۱۸	۱۰۰/۰	۱۴۵۷۷۴	۱۰۰/۰	۱۴۵۳۵۱	بانکهای تجاری دولتی
۱۹/۸	۲۸۷۶۴	۱۷/۶	۲۵۶۷۹	۱۵/۸	۲۲۹۱۵	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۶۴/۳	۹۳۵۶۴	۶۳/۳	۹۲۳۲۲	۶۲/۶	۹۰۹۴۷	کاردانی و دیپلم
۱۵/۹	۲۳۱۹۰	۱۹/۱	۲۷۷۷۳	۲۱/۶	۳۱۴۸۹	زیردیپلم
۱۰۰/۰	۲۱۴۰۸	۱۰۰/۱	۲۱۴۳۳	۱۰۰/۰	۱۹۷۶۴	بانکهای تخصصی دولتی
۲۲/۰	۴۷۱۹	۲۰/۵	۴۳۸۵	۱۹/۶	۳۸۶۸	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۶۵/۹	۱۴۱۰۱	۶۴/۴	۱۳۷۹۸	۶۴/۲	۱۲۶۸۷	کاردانی و دیپلم
۱۲/۱	۲۵۸۸	۱۵/۲	۳۲۵۰	۱۶/۲	۳۲۰۹	زیردیپلم
۱۰۰/۰	۲۰۴۷	۱۰۰/۰	۱۲۰۱	۱۰۰/۰	۶۷۲	بانکهای غیردولتی
۷۱/۲	۱۴۵۸	۶۷/۲	۸۰۷	۶۳/۲	۴۲۵	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۲۴/۷	۵۰۵	۲۶/۲	۳۱۵	۲۷/۷	۱۸۶	کاردانی و دیپلم
۴/۱	۸۴	۶/۶	۷۹	۹/۱	۶۱	زیردیپلم
۱۰۰/۰	۱۶۸۹۷۳	۱۰۰/۰	۱۶۸۴۰۸	۱۰۰/۰	۱۶۵۷۸۷	کل بانکهای دولتی و غیردولتی
۲۰/۷	۳۴۹۶۱	۱۸/۳	۳۰۸۷۱	۱۶/۴	۲۷۲۰۸	کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا
۶۴/۰	۱۰۸۱۷۰	۶۳/۲	۱۰۶۴۳۵	۶۲/۶	۱۰۳۸۲۰	کاردانی و دیپلم
۱۵/۳	۲۵۸۶۲	۱۸/۵	۳۱۱۰۲	۲۱/۰	۳۴۷۵۹	زیردیپلم

ب- دوره برنامه سوم

هدف تورم و نقدینگی در قانون برنامه سوم به ترتیب ۱۵/۹ و ۱۶/۴ درصد تعیین گردید. طی سالهای اجرای قانون برنامه سوم تلاش گردید تا براساس سیاستهای کلی برنامه، ضمن تامین نقدینگی مورد نیاز بخشهای تولیدی و سرمایه گذاری از انبساط پولی نامتناسب با اهداف نقدینگی و تورم منعکس در برنامه جلوگیری به عمل آید. در عمل با استمرار و بهبود شرایط اقتصادی و افت قابل ملاحظه انتظارات تورمی، نرخ تورم روند نزولی در پیش گرفت و در پایان سال ۱۳۸۰ به ۱۱/۴ درصد که پایین ترین نرخ تورم در دو دهه گذشته است، تقلیل یافت.

به منظور مقایسه مفاد قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در بخش پولی و عملکرد بخش مزبور، خلاصه ای از مجموعه مصوبات و عملکرد سیاستهای پولی و اعتباری طی سالهای اجرای برنامه در پی می آید.

۱- سیاستهای پولی و اعتباری

با کاهش فشار بخش مالی و رعایت نسبی انضباط مالی از طرف دولت از یکسو و بهبود بازار نفت و ایجاد حساب ذخیره ارزی، امکان اجرای برخی از سیاستهای پولی و اعتباری که سالیان متمادی قابل اجرا نبود، فراهم گردید. در ادامه به مهمترین سیاستهای اتخاذ شده در دوره مذکور اشاره می گردد:

کاهش نسبت سپرده قانونی: براساس مصوبه شورای پول و اعتبار در سال ۱۳۸۰ نسبت سپرده قانونی بانکها نزد بانک مرکزی از متوسط موزون ۲۱ درصد به ۱۶ درصد کاهش یافت تا منابع بیشتری جهت اعطای تسهیلات در اختیار بانکها قرار گیرد. از سوی دیگر تنوع نسبتهای سپرده قانونی سپرده های مختلف بانکی موجب گردیده بود تا با تغییر در ترکیب سپرده ها، ابزار مذکور به درستی و مطابق با اهداف سیاستگذار پولی عمل ننماید. لذا جهت حذف نوسانات پیش بینی نشده از بابت اثر ترکیب سپرده ها و افزایش دقت در سیاستگذاری، پیشنهاد حذف تنوع نسبتهای سپرده قانونی توسط بانک مرکزی به شورای پول و اعتبار ارایه گردید. به دنبال یکسان سازی نسبتهای سپرده قانونی توسط شورای پول و اعتبار، از آذر ماه سال ۱۳۸۳ نسبت مذکور برای کلیه بانکهای تجاری دولتی، بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری غیربانکی معادل ۱۷ درصد تعیین گردید.

کاهش پیش پرداخت اعتبارات اسنادی: پیش پرداخت اعتبارات اسنادی در سه نوبت ابتدا از ۱۰۰ درصد حسب گروههای مختلف کالایی به ۲۰، ۴۰ و ۶۰ درصد و در مرحله بعدی به ۱۰ درصد کاهش یافت. در نهایت از ابتدای سال ۱۳۸۱ تعیین این درصد به بانکها واگذار گردید.

تعدیل نرخهای سود بانکی: طی برنامه سوم توسعه اقتصادی نرخهای سود بانکی به جهت کاهش تورم، افزایش توان اعتباری بانکها به جهت کاهش نسبت سپرده قانونی و بهبود شرایط اقتصادی کشور در چند مرحله مورد تجدیدنظر قرار گرفت. اولین بار در سال ۱۳۸۰ نرخهای سود علی الحساب سپرده‌ها و نرخ سود مورد انتظار تسهیلات تماماً یک واحد درصد کاهش یافت. در سالهای ۱۳۸۱، ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ نیز براساس مصوبات شورای پول و اعتبار، صرفاً نرخ سود تسهیلات کاهش یافت. عمده‌ترین اهداف شورای پول و اعتبار در اعمال این سیاست، تحرک سرمایه‌گذاری، کاهش هزینه‌های تولید و در نهایت افزایش فعالیت‌های تولیدی بوده است.

نرخ سود علی الحساب سپرده‌های بانکی

(درصد در سال)

سپرده‌های مدت‌دار (سرمایه‌گذاری)						
سال	کوتاه‌مدت	یک ساله	دو ساله	سه ساله	چهار ساله	پنج ساله
۱۳۷۸	۸	۱۴	۱۵	۱۶	—	۱۸/۵
۱۳۷۹	۸	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸/۵
۱۳۸۰	۷	۱۳	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۷
۱۳۸۱	۷	۱۳	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۷
۱۳۸۲	۷	۱۳	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۷
۱۳۸۳	۷	۱۳	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۳-۱۷	۱۷

حداقل نرخ سود مورد انتظار تسهیلات بانکی

(درصد در سال)

سال	کشاورزی	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان (۱)		بازرگانی و خدمات متفرقه	صادرات
			صندوق پس انداز مسکن بانک مسکن	سایر		
۱۳۷۸	۱۳-۱۶	۱۷-۱۹	۱۵-۱۶	۱۸-۱۹	۲۲-۲۵	۱۸
۱۳۷۹	۱۳-۱۶	۱۷-۱۹	۱۵-۱۶	۱۸-۱۹	۲۲-۲۵	۱۸
۱۳۸۰	۱۴-۱۵	۱۶-۱۸	۱۵-۱۶	۱۷-۱۹	(حداقل) ۲۳	۱۸
۱۳۸۱	۱۳-۱۴	۱۵-۱۷	۱۴-۱۵	۱۶-۱۸	(حداقل) ۲۲	۱۷
۱۳۸۲	۱۳/۵	۱۶	۱۵	۱۸	(حداقل) ۲۱	۱۵
۱۳۸۳	۱۳/۵	۱۵	۱۵	۱۸	(حداقل) ۲۱	۱۴

۱- از سال ۱۳۸۲، نرخ سود مورد انتظار تسهیلات در بخش ساختمان معادل ۲۱ درصد در سال تعیین گردید.

آزادسازی بخشی از مصارف بانکها: به منظور کاهش فشار بر منابع اعتباری بانکها و زمینه‌سازی برای آزادسازی و ایجاد رقابت، از ابتدای اجرای قانون برنامه سوم توسعه، مصارف آزاد بانکها روند صعودی داشته و به ترتیب ۲۰، ۲۵، ۲۵، ۳۵ و ۴۵ درصد از مصارف بانکها خارج از سهم‌های مصوب شورای پول و اعتبار در اختیار بانکها قرار گرفت تا در بخشهای مولد و پربازده بر مبنای تصمیم مدیریت بانکها به کار گرفته شود. عملکرد تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیردولتی طی سالهای برنامه به شرح جدول ذیل است:

عملکرد اعتبارات بانکهای دولتی به بخش غیردولتی (۱)

(تغییر در مانده)

(درصد)

۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	
۱۸/۳	۱۹/۰	۲۱/۸	۱۳/۱	۱۶/۷	کشاورزی
۲۸/۹	۳۸/۹	۳۸/۰	۳۷/۷	۳۷/۰	صنعت و معدن
۲۸/۲	۲۶/۳	۲۹/۲	۱۹/۴	۱۶/۸	مسکن و ساختمان
۷/۹	۱/۸	-۳/۷	۲/۰	۳/۰	صادرات
۱۶/۷	۱۴/۰	۱۴/۷	۲۷/۸	۲۶/۵	بازرگانی، خدمات و متفرقه
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

۱- سهم‌های مصوب شورای پول و اعتبار برای منابع آزاد در سالهای ۱۳۷۹-۱۳۸۳ به ترتیب ناظر بر ۲۰، ۲۵، ۲۵، ۳۵ و ۴۵ درصد از فعالیت بانکهای دولتی می‌باشد.

انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی: هدف از انتشار و عرضه اوراق مشارکت بانک مرکزی، توسعه و بسط عملیات بازار باز و اجرای سیاستهای پولی از حیث مدیریت نقدینگی و تاثیر بر بازار پول و سرمایه می باشد. به دنبال احساس نیاز از سوی مقامات پولی کشور به وجود ابزاری که از اثرگذاری سریع بر حجم نقدینگی برخوردار باشد و نیز یافتن جایگزینهای مناسب در قالب موازین شرع مقدس اسلام بعد از اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا، انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی از جایگاه ویژه ای در اقتصاد برخوردار گردید. بر اساس ماده ۹۱ قانون برنامه سوم، به بانک مرکزی اجازه داده شد تا با تصویب شورای پول و اعتبار از اوراق مشارکت بانک مرکزی استفاده نماید.

وضعیت اوراق مشارکت بانک مرکزی در طول سالهای برنامه (۱)

(میلیارد ریال)

۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۲۰۲۵۰/۳	۱۶۶۴۹/۷	۱۷۰۵۱/۸	۹۴۴۳/۶	۱۵۹۳/۱	مانده در پایان سال

۱- ارقام تا یک رقم اعشاری گرد شده است.

افزایش سرمایه بانکها: به منظور تقویت سرمایه بانکها و افزایش توان حضور بانکهای ایرانی در بانکداری بین المللی و در اجرای ماده ۹۳ قانون برنامه سوم توسعه، ۵۰۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت ویژه توسط دولت انتشار یافت. بانک مرکزی با خرید و اختصاص مبلغ مذکور به حساب بانکها، موجبات افزایش سرمایه بانکها را فراهم آورد.

تاسیس بانکهای غیردولتی: با هدف افزایش شرایط رقابتی بانکها و گسترش بازارهای مالی و تشویق پس انداز داخلی، در فروردین ماه سال ۱۳۷۹ قانون تاسیس بانک غیردولتی از سوی مجلس شورای اسلامی تصویب گردید. تا پایان برنامه سوم چهار بانک غیردولتی (اقتصاد نوین، کارآفرین، سامان و پارسیان) و یک موسسه اعتباری غیربانکی (موسسه اعتباری توسعه) فعالیت خود را آغاز نمودند.

طی سالهای اجرای قانون برنامه سوم، بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری فارغ از الزامات دولتی در اعطای تسهیلات و به دلیل برخورداری از نرخهای سود بالاتر نسبت به بانکهای دولتی به موفقیت چشمگیری در جذب سپرده های بخش غیردولتی نایل شدند؛ به طوری که سهم سپرده های جذب شده توسط بانکهای مزبور از ۰/۳ درصد کل سپرده های بخش غیردولتی نزد سیستم بانکی در سال ۱۳۷۹ به ۷ درصد در سال ۱۳۸۳ رسید. همانطور که در جدول مربوطه ملاحظه می شود ترکیب اعتبارات اعطایی بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری به بخش غیردولتی تغییر یافته و در سالهای پایانی قانون برنامه سوم از بخش ساختمان و مسکن به بخشهای صنعت و معدن و بازرگانی و خدمات منتقل شده است.

تفکیک اعتبارات اعطایی بانکهای غیردولتی و موسسات اعتباری به بخش غیردولتی و سهم آنها از سپرده های بانکی

(درصد)

تسهیلات					
۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۰/۱	۰	۰	۰/۶	۰/۱	کشاورزی
۳۵/۶	۳۰/۱	۴۴/۰	۵۲/۹	۲۶/۷	صنعت و معدن
۲۹/۸	۴۱/۶	۳۳/۰	۳۰/۷	۵۳/۰	مسکن و ساختمان
۰/۹	۰	۰/۱	۰	۰	صادرات
۳۳/۶	۲۸/۳	۲۲/۹	۱۵/۸	۲۰/۲	بازرگانی داخلی و خدمات
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع
۷/۰	۳/۴	۱/۶	۰/۷	۰/۳	سهم از سپرده های بانکی

بر اساس قانون برنامه سوم اهداف زیر در خصوص نقدینگی و تورم در نظر گرفته شد:

اهداف نقدینگی و تورم در طول برنامه سوم

(درصد)

میانگین رشد سالانه (درصد)	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۱۶/۴	۱۳/۱	۱۴/۲	۱۵/۷	۱۸/۰	۲۰/۸	رشد نقدینگی
۱۵/۹	۱۳/۰	۱۴/۰	۱۵/۳	۱۷/۴	۱۹/۹	نرخ تورم

۲- عملکرد متغیرهای پولی و اعتباری در سالهای اجرای برنامه سوم

قانون برنامه سوم توسعه درخصوص متغیرهای پولی و اعتباری مبادرت به تنظیم اهدافی نموده است که عملکرد این متغیرها طی سالهای برنامه در قالب جدول ذیل آمده است:

		عملکرد متغیرهای پولی و اعتباری طی سالهای اجرای قانون برنامه سوم (۸۳-۱۳۷۹) (میلیارد ریال - درصد)									
متوسط عملکرد برنامه	هدف برنامه	۱۳۸۳		۱۳۸۲		۱۳۸۱		۱۳۸۰		۱۳۷۹	
		رشد	مبلغ	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ	رشد	مبلغ
	بدهی دولت به سیستم بانکی (۱)	۴/۰	۱۴۸۷۲۳/۷	۱۰/۹	۱۴۳۰۳۱/۲	۷۸/۶	۱۲۸۹۳۸/۵	۷/۷	۷۲۱۸۹/۸	-۳/۱	۶۷۰۵۳/۸
	بدهی به بانک مرکزی	-۴/۴	۱۱۱۹۳۰/۰	۴/۹	۱۱۷۱۴۱/۹	۷۲/۷	۱۱۱۶۲۰/۳	۶/۲	۶۴۶۴۶/۳	-۱/۹	۶۰۸۵۹/۰
	بدهی به بانکها	۴۲/۱	۳۶۷۹۳/۷	۴۹/۵	۲۵۸۸۹/۳	۱۲۹/۳	۱۷۳۱۸/۲	۲۱/۹	۷۵۵۳/۵	-۱۳/۴	۶۱۹۴/۸
	تقدینگی	۲۸/۹	۳۰/۲	۲۶/۱	۵۲۶۵۹۶/۴	۳۰/۱	۴۱۷۵۲۴/۰	۲۸/۸	۳۲۰۹۵۷/۳	۲۹/۳	۲۴۹۱۱۰/۷
	شاخص قیمتها (۱۰۰=۱۳۷۶)	۱۴/۱	۱۵/۲	۲۷۴/۵	۱۵/۶	۲۳۸/۲	۱۵/۸	۲۰۶/۰	۱۱/۴	۱۷۷/۹	۱۲/۶

۱- بر اساس ماده ۶۹ قانون برنامه سوم، دولت مکلف گردید لایحه بودجه‌های سالیانه را به نحوی تنظیم نماید که کسری احتمالی از طریق استقراض از سیستم بانکی کشور تامین نگردد.

همانگونه که ملاحظه می‌شود اکثر متغیرهای پولی و اعتباری طی سالهای اجرای قانون برنامه سوم توسعه از رشدهای قابل توجهی برخوردار بوده و نقدینگی کشور را در طول برنامه با انبساط زیادی مواجه ساخته اند، به طوری که طی سالهای ۱۳۷۹ الی ۱۳۸۳ نقدینگی به‌طور متوسط سالانه از رشدی معادل ۲۸/۹ درصد برخوردار شده است. این در حالی است که مطابق پیش‌بینی قانون برنامه سوم میانگین رشد سالانه نقدینگی ۱۶/۴ درصد در نظر گرفته شده بود.

مهمترین عوامل موثر بر رشد نقدینگی در طول سالهای اجرای برنامه به شرح ذیل است:

۱- افزایش خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی به دلیل برداشت‌های مکرر از حساب ذخیره ارزی و آثار تبدیل به ریال آن بر پایه پولی و نیز عدم امکان فروش کامل ارزهای خریداری شده توسط بانک مرکزی در بازار ارز،

۲- افزایش خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی عمدتاً به دلیل یکسان‌سازی نرخ ارز در سال ۱۳۸۱،

۳- اضافه برداشت بانکها از بانک مرکزی به عنوان یکی از منابع پایه پولی که رشد آن در طول برنامه باعث رشد پایه پولی و نهایتاً نقدینگی شده است،

۴- تغییر در نسبتهای سپرده قانونی و کاهش آن، رواج چکهای بانکی و تمایل مردم به سپرده‌گذاری به شکل مدت‌دار سبب افزایش ضریب فزاینده نقدینگی و در نتیجه نقدینگی گردیده است.

با توجه به جدول ذیل ملاحظه می‌شود خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی به دلیل عدم امکان فروش ارز در بازار مهمترین عامل رشد پایه پولی در طول برنامه بوده است. طی پنج سال قانون برنامه سوم، مجموع عوامل فوق باعث گردید تا پایه پولی به‌طور متوسط از رشد سالانه ۱۶/۲ درصد برخوردار گردیده و موجبات رشد بالای نقدینگی (به‌طور متوسط سالانه ۲۸/۹ درصد در طول دوره اجرای برنامه سوم) را فراهم آورد.

سهم عوامل موثر در رشد پایه پولی

متوسط دوره	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۱۶/۲	۱۷/۵	۷/۶	۲۳/۱	۱۵/۲	۱۷/۵	منابع
۳۲/۵	۵۰/۷	۳۰/۶	۷۱/۷	۴/۹	۴/۴	خالص داراییهای خارجی بانک مرکزی
۲/۵	-۹/۳	-۱/۸	۳۲/۸	۸/۲	-۱۷/۶	خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی
۰/۱	-۱/۶	-۰/۶	۱۲/۶	-۱۳/۶	۳/۸	مطالبات بانک مرکزی از بانکها
-۱۸/۹	-۲۲/۳	-۲۰/۶	-۹۴/۰	۱۵/۶	۲۷/۰	سایر بدهیها و حساب سرمایه بانک مرکزی
۱۶/۲	۱۷/۵	۷/۶	۲۳/۱	۱۵/۲	۱۷/۵	مصارف
۴/۹	۵/۰	۴/۱	۵/۸	۵/۱	۴/۶	اسکناس و مسکوک در جریان
۱۱/۳	۱۲/۵	۳/۵	۱۷/۳	۱۰/۱	۱۲/۹	سپردههای بانکها و موسسات اعتباری نزد بانک مرکزی

بررسی تحولات پولی و اعتباری طی سالهای اجرای قانون برنامه سوم بیانگر استمرار سلطه بودجه دولت بر سیاستهای پولی، نوسانات شدید (با روند افزایشی) ضریب فزاینده، مخاطره‌های وارد بر سیاستهای پولی از بابت روابط بانک مرکزی با بانکها و تاثیرپذیری شدید پایه پولی از تامین ریالی بودجه دولت در قبال خرید ارز حاصل از فروش نفت خام می‌باشد.

در مورد بدهی دولت به بانک مرکزی و بانکها اگرچه براساس ماده ۶۹ قانون برنامه سوم که ناظر بر عدم تامین کسری بودجه از طریق استقراض از سیستم بانکی کشور است، دولت هیچگونه تسهیلاتی برای تامین کسری بودجه از بانک مرکزی دریافت ننمود، لیکن افزایش بدهی دولت به بانک مرکزی به علت یکسانسازی نرخ ارز (در سال ۱۳۸۱)، مطالبات بانکها از دولت بابت یارانه سود تعهدشده و الزام خرید اوراق مشارکت دولت توسط بانکها قبل از سررسید، متغیرهای پولی را متاثر ساخته است.

استفاده بانک مرکزی از ابزار اوراق مشارکت تا حدی توانست رشد نقدینگی را محدود سازد، هرچند عدم تجانس و هماهنگی سیاستهای عقیم‌سازی ارزی با اهداف پولی، نوسانات ناخواسته و شدید در عنصر خالص داراییهای خارجی پایه پولی به همراه داشته است.